

Neki liturgijski dokumenti pape Franje

Tustanovski, Petar

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:371581>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

NEKI LITURGIJSKI DOKUMENTI PAPE FRANJE

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Zvonko Pažin

Student: Petar Tustanovski

Đakovo, 2024.

Sadržaj

UVOD.....	5
1. MAGNUM PRINCIPIUM	6
1.1. BOGOSLUŽNE KNJIGE U ŽIVOTU CRKVE.....	6
1.2. PRIKAZ APOSTOLSKOG PISMA MAGNUM PRINCIPIUM	8
1.3. ANALIZA APOSTOLSKOG PISMA I NJEGOVA PRIMJENA UNUTAR CRKVE	9
2. SPIRITUS DOMINI	11
2.1. POVIJEST SLUŽBE AKOLITA I LEKTORA U CRKVI.....	12
2.2. RAZVOJ ULOGE ŽENE U CRKVENIM SLUŽBAMA KROZ POVIJEST	13
2.3. PRIKAZ APOSTOLSKOG PISMA SPIRITUS DOMINI.....	15
2.4. ANALIZA APOSTOLSKOG PISMA I NJEGOVA PRIMJENA UNUTAR CRKVE	16
3. ANTIQUUM MINISTERIUM	18
3.1. POVIJEST SLUŽBE KATEHETE U CRKVI	18
3.2. PRIKAZ APOSTOLSKOG PISMA ANTIQUUM MINISTERIUM.....	20
3.3. ANALIZA APOSTOLSKOG PISMA I NJEGOVA PRIMJENA UNUTAR CRKVE	21
4. TRADITIONIS CUSTODES.....	24
4.1. POVIJESNI PRESJEK SLAVLJENJA TRADICIONALNE MISE	25
4.2. SUMMORUM PONTIFICUM.....	27
4.3. PRIKAZ APOSTOLSKOG PISMA TRADITIONIS CUSTODES	28
4.4. ANALIZA APOSTOLSKOG PISMA I NJEGOVA PRIMJENA UNUTAR CRKVE	29
BIBLIOGRAFIJA	33

Sažetak

Papa Franjo kroz svoj pontifikat, uveo je brojne promjene u život Crkve, u nadi kako će Crkvu približiti čovjeku današnjice. Na tragu toga objavio je i nekoliko motuproprija o liturgiji, kojima je želio liturgijski život učiniti prisutnijim u svijetu. Kroz svoja četiri motuproprija donosi novi pogled na razumijevanje liturgije i uključuje veći broj laika u njezinu stvarnost.

Magnum principium motuproprij kojim želi posvjestiti važnost prevođenja liturgijskih knjiga, te priređivanja novih. U njemu dopušta mjesnim Crkvama veću slobodu u prilagodbi liturgijskih knjiga na narodne jezike, kako bi se vjernici što bolje upoznali sa porukom koju želi prenijeti Apostolska Stolica.

Spiritus Domini motuproprij kojim Papa mijenja praksu Crkve, da se službe akolita i lektora mogu podijete samo muškarcima, on dozvoljava podjelu ovih službi i ženama, kako bi se i ona uključile upotpunosti u život svojih zajednica.

Antiquum ministerium motuproprij kojim se ustanovljuje služba katehete. Katehete su postojale kroz čitavu povijest Crkve, od prvih stoljeća pa do danas, no nije postojao obred njihova postavljanja u službu, niti su bili definirani kao ministerijalna služba. Ovime Papa daje na većoj važnosti ljudima koji vrše službu poučavanja u Crkvi.

Traditionis custodes motuproprij kojim se regulira slavljenje tradicionalne mise. Papa ovim motuproprijem želi ograničiti slavljenje tradicionalnih (latinskih) misa, s ciljem jedinstva unutar crkve. Njegovim motuproprijem ukinute su sve povlastice kod slavljenja tradicionalnih misa koje su dali njegovi predhodnici Ivan Pavao II. i Benedikt XVI.

Ključne riječi: Papa Franjo, liturgija, *Magnum principium*, *Spiritus Domini*, *Antiquum ministerium*, *Traditionis custodes*.

Summary

Throughout his pontificate, Pope Francis has introduced numerous changes to the life of the Church in the hope of bringing the Church closer to contemporary people. In line with this, he has published several motu proprios on liturgy, aiming to make liturgical life more present in the world. Through his four motu proprios, he offers a new perspective on understanding the liturgy and involves a greater number of laypeople in its reality.

Magnum Principium is a motu proprio intended to highlight the importance of translating liturgical books and preparing new ones. It grants local Churches greater freedom in adapting liturgical books to vernacular languages, so that the faithful can better understand the message the Apostolic See wishes to convey.

Spiritus Domini is a motu proprio in which the Pope changes the Church's practice, allowing the ministries of acolyte and lector to be conferred not only to men but also to women, thus fully integrating them into the life of their communities.

Antiquum Ministerium is a motu proprio that establishes the ministry of catechist. Catechists have existed throughout the history of the Church, from the early centuries to the present day, but there was no rite for their installation in ministry, nor were they defined as a ministerial role. With this, the Pope gives greater importance to those who perform the ministry of teaching in the Church.

Traditionis Custodes is a motu proprio that regulates the celebration of the traditional Mass. With this motu proprio, the Pope aims to limit the celebration of traditional (Latin) Masses to promote unity within the Church. This motu proprio abolishes all privileges for celebrating traditional Masses granted by his predecessors, John Paul II and Benedict XVI.

Key words: Pope Francis, liturgy, *Magnum principium*, *Spiritus Domini*, *Antiquum ministerium*, *Traditionis custodes*.

Uvod

U diplomskom radu pod naslovom »Neki liturgijski dokumenti pape Franje«, kako i sam naslov govori analizirat ćemo određene dokumente pape Franje koji se tiču promjena u liturgiji. Tako ću u radu analizirati papine stavove o prevođenju liturgijskih knjiga. Gdje on želi dati veće ovlasti Biskupskim konferencijama da u svojim mjesnim zajednicama prevode i priređuju liturgijske knjige.

Papa Franjo pozabavio se i uveo određene novine u crkvene službe, kao što je podjela lektorata i akolitata ženama. Ta služba, koju su oduvijek obavljali samo muškarci, nije samo njima određena smatra Papa. Lektorat i akolitat su službe koje su žene vjerno i predano obavljale iako im nisu bile dodijeljene. Što nam pokazuje da to i nije pretjerana novina, nego da je Papa samo potvrdio i stavio na papir ono što se godinama u praksi živjelo.

Znamo jako dobro da je srce župnog života kateheza, priprava, susreti..., upravo za taj aspekt života župne zajednice zaslužni su katehete. Papa Franjo je spoznao njihovu važnost i njihovo zalaganje odlučio ih je nagraditi i postaviti za službu u Crkvi.

Također u diplomskom radu bavit ću se i motuproprijem *Traditionis custodes* (2021.) kojim papa Franjo uvodi ograničenja na slavljenje tradicionalne mise, iako je njegov prethodnik papa Benedikt XVI. dozvolio suprotno. Nadziremo li nekakav razdor ili možemo zaključiti da svaki papa donosi nešto novo, a odnosi nešto staro?

Iz ova četiri motuproprija pokušati ću u svome radu ukratko sažeti i obrazložiti promjene koje je papa Franjo donio, te ih na jedan skraćeni i jasniji način ovim diplomskim radom predstaviti širem čitateljstvu.

1. Magnum principium

Apostolsko pismo u obliku motuproprija pape Franje *Magnum principium*, objavljeno 3. rujna 2017. godine, donosi promjene u kan. 838 Zakonika kanonskog prava koji govori o prevođenju i priređivanju bogoslužnih knjiga. Papa Franjo želi naglasiti važnost Apostolske stolice u pripremi bogoslužnih tekstova i brizi za njihovo ispravno tumačenje kako bi sav Božji narod bio upoznat sa sadržajem i mogao na najprikladniji način razumjeti poruku teksta. Apostolska stolica želi se još tješnje povezati s biskupskim konferencijama kako bi mogla na što kvalitetniji način prenijeti poruku Crkve.¹ Biskupske konferencije imaju obvezu brinuti o bogoslužnim tekstovima i prenositi Kristovu ostavštinu vjernom narodu na narodnom jeziku koji oni najbolje razumiju.

1.1. BOGOSLUŽNE KNJIGE U ŽIVOTU CRKVE

Bogoslužni tekstovi važni su kršćanskoj zajednici od samih početaka njezine povijesti, iako u prvim vremenima Crkve nisu postojale bogoslužne knjige kakve mi danas poznajemo, pojedini sveti i povjesničari govore kako su se čitali spisi apostola, nakon kojih se izgovarala molitva, koja je bila potaknuta pročitanim tekstom.² Zajednice su u ono vrijeme bile male i skromnih mogućnosti, stoga nisu ni mogle imati neki veliki broj spisa, bilo im je važno prisjećati se Kristovih poruka koje su apostoli zapisivali i iz njih crpsti snagu za svoj kršćanski život.

S vremenom, a posebice od 4. stoljeća počinju se značajnije razvijati liturgijske knjige, prije svega iz praktičnih potreba Crkve, u vidu katehizacije, ali i povećanog broja slavljenja Misa. Kako se počinju sve više slaviti pojedini blagdani, zatim vidovi Kristova života, tako se uz liturgijske tekstove dodaju i napomene, koje su označavale, koji tekst se mora čitati u određenom vremenu. Iz tih napomena i raspodjela nastali su i

¹ Usp. *Nadbiskup Roche o odgovornosti biskupskih konferencija u prevođenju liturgijskih tekstova*, (22. listopada 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/nadbiskup-roche-o-odgovornosti-biskupskih-konferencija-u-prevođenju-liturgijskih-tekstova/> (Pristupljeno 16. srpnja 2024.)

²Usp. D. VOLAREVIĆ, O svrhovitosti i značenju liturgijskih knjiga, u: *Služba Božja*, 59. (2019.) 2., 216 – 217.

prijepisi, te uređenje cijelih bogoslužnih knjiga. Tako su nastali evanđelistari, sakramentari, a naposljetku i oblici bogoslužnih knjige kakve i mi danas poznajemo.

Ljudska svijest o tome da to nisu obične knjige, već riječ Božja postojala je oduvijek, ali se posebno iskazala u srednjem vijeku kada su se bogoslužne knjige počele svečano ukrašavati. Pridavala se velika pozornost njihovom izgledu, koja je očitovala strahopoštovanje prema tekstovima koji se nalaze unutar knjige.³ „Tim knjigama treba iskazivati dužno poštovanje, osobito lekcionarima, knjigama koje sadržavaju dijelove Sv. pisma. To poštovanje treba biti izraženo njihovom prikladnošću, rukovanjem i čuvanjem.“⁴

Lekcionari su smatrani najvažnijom liturgijskom knjigom, ali uz njih postoje još i druge liturgijske knjige koje su svojom prisutnošću obogaćivale liturgijsko slavlje. To su kantuali ili antifonari, koji sadržavaju pjesme, zatim knjige ceremonijala (red slavljenja), koje sadržavaju upute kojih se treba pridržavati prilikom slavljenja Svete mise, podjele sakramenata i slično.

Veliku prekretnicu u korištenju bogoslužnih knjiga donio je Drugi vatikanski sabor, koji je u potpunosti preuredio bogoslužne knjige, kako bi one bile razumljive i pristupačne narodu Božjem. „I Drugi Vatikanski sabor i učiteljstvo Vrhovnih svećenika te različiti dokumenti što su ih poslije sabora proglasili uredi Svete Stolice govore mnogo o važnosti riječi Božje i o tom kako u svakom liturgijskom slavlju treba do izražaja doći Sveto pismo.“⁵

Život Crkve izgrađuje se slušanjem riječi Božje. Ona uz nju i s njom raste, od nje živi i s pomoću nje proslavlja Kristova otajstva. Narod Božji, darovima Duha Svetoga može oslušivati i razumijevati darovanu Riječ, preko nje dalje u svojem životu svjedočiti Krista i donositi ga svima. Riječ Božja sastavni je dio euharistijske žrtve, Crkva se hrani sa stola riječi Božje i na stolu Tijela, iz prvoga crpi pouku, a na drugom upotpunjuje svoj život i posvećuje ga.⁶ „Stoga treba uvijek držati na pameti da božanska riječ što je Crkva u liturgiji čita i navješćuje vodi k euharistiji kao svojem cilju jer se u njoj

³Usp. D. VOLAREVIĆ, O svrhovitosti i značenju liturgijskih knjiga, u: *Služba Božja*, 59. (2019.) 2., 216 – 218.

⁴V. DEVETAK, Obredi svetog susreta, u: *Služba Božja*, 23. (1983.) 4., 300.

⁵*Red čitanja. Svetačka čitanja, Uvodne napomene*, br. 1, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1991.

⁶Usp. *Isto*.

događa saveznička žrtva i milosna gozba. Stoga misno slavlje, u kojem se sluša riječ Božja i prinosi i prima euharistija, sačinjava jedan čin bogoštovlja.“⁷

Kolika je važnost bogoslužnih knjiga, svjedoče nam konstanti napori Crkve koja želi knjige prilagoditi kako bi ih vjernici što jednostavnije mogli razumjeti, a službenici lakše prenositi. Kao što smo već spomenuli u tome je veliku ulogu odigrao Drugi Vatikanski sabor, na tragu kojega su onda i Papa Franjo, ali i njegovi prethodnici s velikom brižljivošću razmatrali temu prevođenja i priređivanja liturgijskih knjiga.

1.2. PRIKAZ APOSTOLSKOG PISMA *MAGNUM PRINCIPIUM*

Motuproprij kako navodi i sam Papa ima za cilj što jasnije odrediti mjerodavnost Apostolske Stolice i biskupske konferencije u pripremi bogoslužnih tekstova. Srž ovoga motuproprija je kan. 838 Zakonika kanonskog prava koji se odnosi na zadaće koje imaju Apostolska Stolica i biskupska konferencija u priređivanju i prevođenju bogoslužnih tekstova. Papa Franjo jasno donosi te zadaće ističući kako je uređivanje bogoslužnih tekstova i svega vezanog za bogoslužje pridržano crkvenoj vlasti, koju imaju Apostolska stolica i dijecezanski biskup za svoju partikularnu crkvu. Nadalje Papa obrazlaže od kolike je važnosti da Apostolska Stolica bdije nad izradom i pripremom bogoslužnih tekstova. Biskupska konferencija dužna je priređivati prijevode bogoslužnih knjiga na narodne jezike, strogo poštujući one smjernice koje zadaje Apostolska Stolica. Važno je i da svaki dijecezanski biskup izda odredbe o bogoslužju unutar svojih granica mjerodavnosti koje obvezuju njegove vjernike.⁸

Papa Franjo želi naglasiti važnost povezanosti Apostolske Stolice i biskupskih konferencija kako bi njihova suradnja bila što vjernija i plodonosnija, na dobrobit cijelog Božjeg naroda. Na kraju ovoga motuproprija Papa donosi odredbe o izmjeni pravilnika kojim se služi Kongregacija za bogoštovlje i sakramentalnu disciplinu, s

⁷Red čitanja. Svetačka čitanja, Uvodne napomene, br. 10, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, 1991.

⁸Usp. PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Magnum principium*, 6. kolovoza 2017., *Acta Apostolicae Sedis*, 111. (2017.), 10., 967 – 970.

ciljem što lakše pomoći biskupskim konferencijama u provedbi novih odredbi, radi konstantnog poboljšavanja i unaprjeđivanja bogoslužja Crkve.⁹

1.3. ANALIZA APOSTOLSKOG PISMA I NJEGOVA PRIMJENA UNUTAR CRKVE

„Pišući o važnosti bogoslužnog teksta, Papa je istaknuo kako je „cilj prevođenja bogoslužnih tekstova i biblijskih tekstova za Službu riječi naviještati vjernicima riječ spasenja u poslušnosti vjeri i izreći molitvu Crkve Gospodinu. U tu svrhu potrebno je vjerno prenositi pojedinom narodu, služeći se njegovim vlastitim jezikom, sve što je Crkva htjela prenositi drugim ljudima latinskim jezikom.“¹⁰ I Konstitucija o svetoj liturgiji donosi odredbe kojima je dopuštena obnova liturgijskih knjiga i liturgijskog zakonodavstva prema običajima pojedinih krajeva, dozvoljava razne promjene, osobito u misijskim krajevima, ali podsjeća kako uvijek pred očima treba biti jedinstvo rimskog obreda.¹¹

Uvođenjem promjena u kan. 838 Zakonika kanonskog prava, papa Franjo daje veće ovlasti biskupskim konferencijama u priređivanju i prevođenju bogoslužnih knjiga. Ističe kako kod prijevoda na narodni jezik ne treba paziti na svaku pojedinu riječ, ali je važno paziti da je prijevod u skladu s Crkvenim naukom. Papa uočava i kako se kod te teme upravo rađaju određene razmirice između biskupskih konferencija i Svete Stolice, iz tog razloga papa se odlučio na promjenu spomenutog kanona.¹²

Prilikom promjene kanona 838, §1 i §4 ostali su nepromijenjeni. §2 spominje samo kako Apostolska stolica mora voditi brigu oko uređenja bogoslužja, te pregledavati prilagodbe koje je odobrila Biskupska konferencija.

Najveća razlika koja se uočava je u §3 kojega ćemo u cijelosti i prikazati.

⁹Usp. Z. PAŽIN, Apostolsko pismo pape Franje Magnum principium, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145. (2017.), 11., 12.

¹⁰I. MARKOVIĆ, Izmjene kanona Zakonika kanonskog prava iz 1983.: od motu proprija ad tuendamfidem do motu proprija Magnum principium, u: *Vrhbosnensia*, 22. (2018.) 1., 147.

¹¹V. DEVETAK, Obredi svetog susreta, u: *Služba Božja*, 23. (1983.) 4., 300.

¹²Usp. Z. PAŽIN, Apostolsko pismo pape Franje Magnum principium, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145. (2017.), 11., 12.

Kanon 838 – prijašnja verzija	Kanon 838 – sadašnja verzija
§3 Biskupskim konferencijama pripada da prirede prijevode bogoslužnih knjiga na narodne jezike, primjereno prilagođene u granicama određenim u samim bogoslužnim knjigama, i da ih objave pošto ih prije toga pregleda Sveta Stolica.	§3 Biskupskim konferencijama pripada da vjerno i primjereno prirede i odobre prilagođene prijevode bogoslužnih knjiga na narodne jezike, te izdaju liturgijske knjige za područja koja im pripadaju, nakon što ih potvrdi Apostolska Stolica.

Iz samog promatranja kanona vidljivo je gdje je nastala promjena, u prijašnjem zakonu Biskupska konferencija imala je dužnost samo prirediti prijevode bogoslužnih knjiga, dok su sva odobrenja i pregledi pripadali isključivo Apostolskoj Stolicu. Sada je situacija promijenjena i veći je naglasak stavljen na ulogu Biskupske konferencije, koja priređuje, prevodi, ali i odobrava bogoslužne knjige, a Apostolska Stolica ih samo potvrđuje.¹³ Biskupska konferencija i Apostolska Stolica pozvani su surađivati u duhu dijaloga. Na Biskupsku konferenciju stavljena je velika odgovornost, jer ona mora zajamčiti i utvrditi da se smisao izvornog teksta prenosi u potpunosti i dosljedno.¹⁴

„Biskupi kao moderatori, promicatelji i čuvari liturgijskog života u svojoj crkvi imaju veliku osjetljivost zahvaljujući njihovoj teološkoj i kulturnoj formaciji, koja im omogućuje prevođenje tekstova Objave i liturgije na jezik koji odgovara povjerenog im Božjeg naroda, poručio je nadbiskup.“¹⁵

Prijevodi liturgijskih tekstova moraju biti vjerni svojem izvoru, no ne moraju doslovno slijediti latinsku formulaciju. Liturgijske knjige očituju duhovnu misao pojedinoga naroda, stoga trebaju imati određenu slobodu prilikom prijevoda, ali uvijek vjerno prenositi ono što je napisano u latinskom izdanju.¹⁶

¹³Usp. Z. PAŽIN, Apostolsko pismo pape Franje Magnum principium, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145. (2017.), 11., 10.

¹⁴Usp. *Nadbiskup Roche o odgovornosti biskupskih konferencija u prevođenju liturgijskih tekstova*, (22. listopada 2021.) u: <https://ika.hkm.hr/novosti/nadbiskup-roche-o-odgovornosti-biskupskih-konferencija-u-prevođenju-liturgijskih-tekstova/> (Pristupljeno 12. srpnja 2024.)

¹⁵*Isto.*

¹⁶Usp. Z. PAŽIN, Apostolsko pismo pape Franje Magnum principium, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145. (2017.), 11., 11.

U §2 došlo je do određenih pitanja vezano za pojam *recognitio*¹⁷ i pojam *confirmatio*¹⁸. Papa Franjo sam daje odgovor na ovo pitanje ističući kako su ovi pojmovi bliski sinonimi koji se mogu zamjenjivati na razini odgovornosti Apostolske Stolice. „Dakle *confirmatio* više ne pretpostavlja detaljno ispitivanje riječ po riječ, izuzev očitih slučajeva koji se mogu dati biskupima na daljnje razmatranje. To osobito vrijedi za važne formule, kao što su euharistijske molitve i na poseban način sakramentalne formule odobrene od Svetoga Oca. *Confirmatio* skrbi za integralnost knjige, to jest verificira jesu li prevedeni svi dijelovi koji se nalaze u tipskom izdanju.“¹⁹

Pojam *recognitio* oznaka je za proces u kojem se priznaju, od strane Apostolske stolice, određene liturgijske prilagodbe, koje je priredila Biskupska konferencija. To priznavanje nužno je kako bi se sačuvalo temeljno jedinstvo rimskog obreda.²⁰

2. Spiritus Domini

Apostolsko pismo u obliku motuproprija *Spiritus Domini*, objavljeno 10. siječnja 2021. godine, donosi odredbe kojima se omogućuje ženama da primaju službu akolita i lektora. Tradicija ovih dviju službi seže daleko u povijest Crkve, a žene u ovim službama imaju svoj doprinos kroz čitavu povijest. Papa Franjo ovim motuproprijem želi još više naglasiti ulogu žene unutar Crkve i njezinog poslanja. Laičke službe čine veliki dio crkvenoga života i ustrojstva i od velike su pomoći u razvoju crkvene prakse, papa Franjo stoga želi potaknuti još veću uključenost vjernika laika u život Crkve. Ovim motuproprijem Papa jasno očituje obilježje svojega pontifikata, koje između ostaloga želi promijeniti i shvaćanje pojedinih službi unutar Crkve. Otvorenost Crkve vremenu i situaciji u kojoj se nalazi, jednostavniji pristup Božjem narodu i smanjenju klerikalizma.

Otvorenost pape Franje prema pristupanju žena u službe, koje su kroz povijest bile strogo rezervirane za muškarce, temelji se prvenstveno na njegovom shvaćanju žene

¹⁷*Recognitio* – označava proces priznavanja određenih zakonskih izmjena

¹⁸*Confirmatio* – označava potvrđivanje određenih zakonskih izmjena

¹⁹Z. PAŽIN, Pismo pape Franje kardinalu Sarahu, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145. (2017.), 12., 72.

²⁰Z. PAŽIN, Apostolsko pismo pape Franje Magnum principium, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145. (2017.), 11., 10.

kao temeljnog stupa života. Ona koja daje život, koja ga nosi, ona koja je majka i koja svojom majčinskom nježnošću razbija svu okrutnost svijeta u kojem se čovjek današnjice nalazi. Na tragu toga Papa na srcu ima i pripuštanje žena službama akolita i lektora, koje svojom biološkom uvjetovanošću pružaju snažniji osjećaj topline, odgovornosti i predanosti.

2.1. POVIJEST SLUŽBE AKOLITA I LEKTORA U CRKVI

Jedna od važnih liturgijskih službi jest služba čitača (lat. lector), koji su u prvo vrijeme Crkve imali zadaću čitati svete knjige na liturgijskim slavljenjima. Uspostavljanje službe lektora pronalazimo Već 150.-e godine u Justinovoj Apologiji, gdje pronalazimo da lektora u službu postavlja biskup, ali bez polaganja ruku.²¹ Obično su službu čitača obavljale osobe mlađe dobi, često dječaci, zbog njihove nevinosti (primjerene toj dobi) i jasnoga zvonkoga glasa koji je mogao odjekivati kroz bazilike i katedrale.²² U početku su lektori čitali sva čitanja, uključujući i evanđelje, međutim od doba svetog Jeronima, služba čitača biva dodijeljena đakonima, a kasnije subđakonima, te sam lektorat praktično nestaje, i biva uvršten u niže redove te je označavao prijelazni stupanj do prezbiterskog ređenja. Pojediniosti o stalnoj službi i trajanju etapa prema primanju hijerarhijski višeg reda nalazimo na Četvrtom carigradskom koncilu (879. – 890.) na kojem je proglašena odredba prema kojoj vjernik koji je primio tonsuru i time postao klerik, mora barem jednu godinu biti u službi čitača, kako bi potom primio viši red.²³

U samim počecima kršćanstva, samo je đakon pomagao u bogoslužju, ali kako je liturgija s vremenom postajala sve svečanija, javljaju se potrebe za službenicima koji bi pomagali đakonu i tu se javljaju akoliti (lat. sequens). Prvotna zadaća akolita bila je da nosi komadić hostije posvećene u papinskoj misi u titularne crkve oko Rima, gdje bi biskupi taj komadić stavljali u kalež kao znak jedinstva s rimskom biskupijom.²⁴ U srednjem vijeku su prenosili hostije do biskupa i svećenika kako bi pričešćivali narod, a kasnije dobivaju službu da nose svijeće u papinskom ophodu. Ponegdje su primali

²¹Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 254.

²²Usp. *Isto*, 254.

²³Usp. CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM IV, »Can. 5«, Conciliorum Oecumenicorum Decreta, (a cura di Giuseppe ALBERIGI – Giuseppe L. DOSSETTI – Perikles-P. JOANNOU – Claudio LEONARDI – Paolo PRODI), Bologna, 2002., 70.

²⁴Usp. Z. PAŽIN, *Liturgijska sakramentologija*, Đakovo, 2018., 261.

darove vjernika koje bi donosili za misu, ili su nosili sveto ulje. Dok su s vremenom sve ostale službe gubile na važnosti, akoliti su se održali jer je postojala stalna potreba pomaganja prilikom slavlja liturgije. U povijesti su akoliti nosili svijeće, posvećeno ulje, dijelili pričest, pjevali, a po potrebi su i krstili.²⁵ Kada nije bilo akolita, njihovu službu preuzimaju zaređeni klerici, a na župama gdje nije bilo klerika, tu službu preuzimaju laici – ministranti (lat., ministrare),²⁶ tako je akolitat ostao samo niži red na putu prema svećeništvu.

U apostolskom pismu *Ministeria quaedam* iz 1972.g. vidimo kako Pavao VI. dokida niže redove, a uspostavlja službe lektora i akolita, pri čemu se „ove službe mogu povjeriti kršćanskim laicima tako da one više nisu pridržane samo kandidatima za sveti red“²⁷. Služba akolita danas je da „kao izvanredni službenik podjeljuje pričest kada nema dovoljno službenika ili kada je broj vjernika prevelik (ZKP, kan. 910, §2.), ali i da u izvanrednim prilikama izloži Euharistiju na klanjanje i na kraju je pohrani, ali bez blagoslova (ZKP, kan. 943.). Za službu lektora sam dokument (*Ministeria quaedam*) u broju VII. Kaže: „Prema časnoj predaji Crkve, ustanova čitača i akolita pridržana je za muškarce.“ Nije teško primijetiti da po našim crkvama službu akolita i lektora vrše i muškarci i žene, što im omogućava ZKP, kanonom 230, §2. Danas imamo situaciju da je (postavljena) služba lektora stupanja na putu prema svećeništvu, dok u isto vrijeme u našim crkvama čitaju laici i to ne privremeno nego trajno. Iz toga nam se lako nameće zaključak, da u postavljenu službu lektora i akolita mogu ići samo muškarci, dok tu službu mogu vršiti i muškarci i žene, ali oni nisu postavljeni.

2.2. RAZVOJ ULOGE ŽENE U CRKVENIM SLUŽBAMA KROZ POVIJEST

Kad je riječ o ženi valja reći kako je u cjelini otačkog opusa lakše pronaći tekstove s mizoginijskim naglascima, nego u pohvalu žene. Prvi razlog tome jest što su i crkveni Oci nosili breme svog vremena, bili su kao i mi danas oblikovani kulturom iz koje su niknuli i koja ih je oblikovala, a upravo to društvo u kojem su živjeli bilo je nesklono ženi. Kroz antičko vrijeme žena je bila posve obespravljena. Kod starih je

²⁵Usp. Z. PAŽIN, Službe i redovi: akolitat, u: *Vjesnik, Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145. (2017.), 9.

²⁶Usp. *Isto*.

²⁷Usp. *Rimski pontifikal obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI. Službe u Crkvi, ređenja, posvete, zavjetovanja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988., 8-10.

Latina situacija za ženu bila je ipak malo povoljnija. Žena je uživala određenu slobodu i neovisnost, a prema odredbama Rimskoga prava žena u braku je proglašena ravnom mužu i mogla je raspolagati vlastitim bogatstvom pa čak zatražiti rastavu, odnosno otpustiti muža.²⁸ Ponižavajući govor o ženi ipak se radikalno mijenja u govoru o Mariji – Ženi Novog saveza, Majci novog čovječanstva.

Međutim, iako su muškarac i žena različiti, nisu nejednaki. Njih dvoje imaju isto dostojanstvo slike Božje. Međusobnim zajedništvom jedno drugom pomažu (usp. Post 2,18) otkrivati vlastitu osobnost i identitet. No, iako su upućeni jedno na drugo i jedno drugom pomažu otkrivati i ostvarivati vlastiti identitet, ipak potpuno ostvarenje i puninu vlastite osobnosti ne pronalaze jedno u drugome, nego u Bogu.²⁹ Udaljavanje od Boga dovelo je do udaljavanja između muškarca i žene. Njihov je odnos otrovan grijehom.

Žene su u Crkvi uvijek bile prisutne na aktivan način, uvijek, pa u i najmračnijim razdobljima. Na tragu tog promišljanja donosim i ističem riječi kardinala Gianfranca Ravasija, koji je nakon osnivanja Vijeća žena, unutar Vijeća za kulturu naglasio: »Stalno se prigovara nedostatak žena unutar Rimske kurije. Nisam ga želio osnovati radi međusobnog optuživanja, niti kao kozmetički element, u smislu da bi postojala jedna simbolička prisutnost žena kao lijep pogled na muškom horizontu. Htio sam da u svim djelatnostima vijeća, koje njima dajem na uvid, kao i u dokumentima koji su nužni, bude jedan ženski pogled. Taj pogled daje smjernice koje su neočekivane.³⁰« Pitanje uloge i doprinosa žena jest pitanje i pogleda Crkve prema obitelji³¹. Ako ćemo dublje i detaljnije gledati u Crkvenu povijest vidjet ćemo da su žene od početka Crkve, bile aktivno uključene u njen život. Tako imamo đakonise³², u apostolsko vrijeme bio je

²⁸Usp. M. PARLOV, *Žena i ženidba u misli crkvenih otaca 4. i 5. stoljeća*, u: <https://hrcak.srce.hr/en/file/349344> (Pristupljeno 13. srpnja 2024.)

²⁹Usp. Đ. HRANIĆ, Dostojanstvo i poslanje žene, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 123. (1995.) 9., 393.

³⁰u: https://www.youtube.com/watch?v=umpHmf_1Kfc (28. II. 2018.)

³¹Usp. PAPA FRANJO, pobudnica, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji* (19. veljače 2016.), Zagreb, 2017.

³² U ono je vrijeme bilo krštenje uranjanjem, pri čemu krštenik nije imao odjeću, pa je bilo prikladnije da žene vrše službu đakona prilikom krštenja žena.

posebno priznat stalež udovica i djevice koje su imale posebnu karitativnu ulogu u Crkvi. No, tada je bilo jasno tko može stupiti u tu službu i u čemu se ona sastoji.³³

Neminovno je reći da je uloga žene u povijesti Crkve bila stavljena postrani, često promatrana potpuno negativno. Drugim Vatikanskim saborom, slika ali i uloga žene u Crkvi se mijenja. Žene su: direktorice/ravnateljice (nad)biskupijskih Caritasa i podružnica Caritasa; ravnateljice klasičnih gimnazija i osnovnih katoličkih škola, direktorice različitih biskupijskih ustanova. Žene su i više savjetnice za vjeronauk u Agenciji za odgoj i obrazovanje; više savjetnice za vjeronauk/vjerski odgoj pri HBK, vjeroučiteljice savjetnice, vjeroučiteljice mentorice...

U crkvenim ustanovama žene rade i kao bilješkinje u raznim uredima, administratorice i tajnice u biskupijskim ordinarijatima i raznim uredima; rizničarke; informatičke izvršiteljice; knjižničarke; arhivistice u biskupijskim arhivima; konzervatorice-restauratorice; sutkinje, sudske vještakinje; pedagoginje, psihologinje, edukacijske rehabilitatorice, stručne suradnice i bračne i obiteljske savjetnice, prisutne su u crkvenim medijima i kao profesorice i docentice na Katoličkim Bogoslovnim fakultetima.

2.3. PRIKAZ APOSTOLSKOG PISMA SPIRITUS DOMINI

Motuproprij donosi izmjene kan. 230 § 1 Zakonika kanonskog prava o pristupanju žena službama lektorata i akolitata. Na početku svojega motuproprija Papa ističe kako Gospodinov Duh dijeli darove članovima Božjeg naroda koje oni koriste na dobrobit i izgradnju Crkve. Darovane karizme Crkva prepoznaje kao službe, te ih kao takve i uspostavlja. Neke od službi povjerene su i laicima na temelju njihova krsnog svećeništva, i služe u svrhu pomoći prezbiterima.³⁴

Pojedine Biskupske sinode iznijele su svoje zahtjeve oko prilagodbe kan. 230 § 1 u želji da se on protumači u skladu s potrebama vremena. Papa ističe još jednom kako se ove službe, budući da su utemeljene na sakramentu krštenja, mogu podijeliti svim prikladnim vjernicima laicima, bilo muškarcima bilo ženama. „Slijedom toga, nakon što

³³Usp. Z. PAŽIN, Motuproprij „Spiritus Domini“ značenje i perspektiva , u: Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije, 149. (2021.), 3., 61.

³⁴Usp. *Motuproprij Spiritus Domini o pristupanju žena lektoratu i akolitatu*, (11. studenoga 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/dokumenti/spiritus-domini/> (Pristupljeno 14. srpnja 2024.)

sam saslušao mišljenja nadležnih dikasterija, odlučio sam izmijeniti kan. 230 §1 Zakonika kanonskog prava. Stoga određujem da će kan. 230 §1 Zakonika kanonskog prava ubuduće imati sljedeću formulaciju: *Laicima prikladne dobi i vrlina, određenih odlukom biskupske konferencije, može se po propisanom bogoslužnom obredu trajno dodijeliti služba čitača i akolita; međutim, dodjeljivanje takve službe ne daje im pravo na crkveno uzdržavanje ili naknadu.*³⁵

2.4. ANALIZA APOSTOLSKOG PISMA I NJEGOVA PRIMJENA UNUTAR CRKVE

Vidimo kako promjena u kanonu 230 §1 nije velika, ali znači puno. Papa je iz kanona izbacio riječ muškarci. I on sada glasi: „Laici, koji imaju dob i vrline...“ čime se odmah ostavlja mogućnost da se žene postave u službu lektora i akolita. Papa to jednostavno obrazlaže. Na temelju krsnog svećeništva i doktrinarnog proučavanja vidi se da ništa ne priječi da se u tu službu uključe i žene. „[...]posljednjih se godina dogodio doktrinarni razvoj koji je naglasio kako se određene službe, ustanovljene od Crkve, temelje na zajedničkom preduvjetu krštenja kojeg primamo i kraljevskog svećenstva u koje se ugrađujemo po njemu; one se u osnovi razlikuju od zaređene službe primljene po sakramentu reda.“³⁶I tu vidimo da papa Franjo jasno razlikuje službe akolita i lektora od službe svetoga reda, te jasno govori na tragu sv. Ivana Pavla II., kako Crkva nema ovlasti podijeliti svećenički red ženama.³⁷ Ako se osvrnemo na Sinodu u Božjoj riječi iz 2008.g. vidimo da je već onda bilo govora o postavljanju žena u službe lektora i akolita.

Pitanje postavljanja žena u službe nije na razmatranju od kada je Franjo papa. Ta tema se spominje i kod njegovog prethodnika gdje u broju 58 dokumenta *Verbum Domini* piše: „da je služba čitača u latinskom obredu laička služba“³⁸ čime se već tada jasno

³⁵PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Spiritus Domini*, 7. veljače 2021., Acta Apostolicae Sedis, 113. (2021.), 2., 170.

³⁶*Spiritus Domini*, (10. siječnja 2021.) u:
https://www.vatican.va/content/francesco/hr/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html (Pristupljeno 17. srpnja 2024.)

³⁷Usp. Z. PAŽIN, Motuproprij „Spiritus Domini“ značenje i perspektiva, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije* 149. (2021.), 3., 60.

³⁸Usp. BENEDIKT XVI., Pobudnica, *Verbum Domini – Riječ Gospodnja. Postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. biskupima, svećenicima, posvećenim osobama i vjernicima laicima o Riječi Božjoj u životu i u poslanju Crkve*, Zagreb, 2011.

govori o aktivnom sudjelovanju žena. Zaseban obred za postavljanje žena nije napravljen, nego je poslana uputa, kako treba koristiti dosadašnji obred i samo pripaziti na gramatiku.³⁹ Papa Franjo određuje da je zadaća biskupskih konferencija vlastitim odredbama utvrditi odgovarajuće kriterije za razlučivanje, ali i formaciju kandidata za službe čitača ili akolitata.

Teško je vidjeti da mi u Crkvi imamo danas jako malo u službu postavljenih akolita i lektora, iako je još davne 1994.g. Hrvatska biskupska konferencija odredila sljedeće: „Muževi laici mogu se uzeti u stalnu službu čitača i akolita uz sljedeće uvjete: 1) da su navršili 25 godina života; 2) da provode uzoran kršćanski život; 3) da su na način propisan od dijecezanskog biskupa stekli prikladnu formaciju za uspješno vršenje tih službi“⁴⁰.

Nama se pojavljuje pitanje, ne koliko ćemo žena postaviti u službu, nego se radi o važnosti i potrebi ovakvog načina služenja u župnoj zajednici. Koji su uvjeti za ostvarenje službe? Nisu li upravo vjeroučitelji pogodni na stavljanje u te službe? Nemoguće je bez pravilnika neku postavljati u službu čitača i time ga „uzdići“ iznad drugih koji godinama čitaju i poslužuju kod oltara. Bilo kakvim neadekvatnim djelovanjem možemo dovesti do razdora u našim već krhkim zajednicama.⁴¹ Prema kanonu 230, služba čitača i akolita je trajna služba, kako razlučiti je li kandidat trajno prikladan za dodijeljenu mu službu?

Najispravnije je da službe u Crkvi obavljaju samo i isključivo postavljeni službenici. Čitanja bi naviještali lektori, dok bi kod oltara posluživali isključivo akoliti. Ako ćemo tako gledati i raditi gubimo naše čitače, a ministranti i njihova služba odlaze u prošlost. Zvonko Pažin, rješenje vidi u stupnjevanju službe. Tako bi mogla biti stupnjevana služba kod oltara, kao na primjer: ministrant početnik, stariji ministrant, suradnik, akolit. U tome bi slučaju mogle sasvim skladno djelovati i postavljene i nepostavljene službe, jer bi se za prijelaz u svaki sljedeći stupanj tržili određeni uvjeti, da bi na koncu

³⁹Usp. L. BOLJAT, *Povijesno-pravni vid stalne službe čitača i akolita (Kan. 230, §1)*, u: <https://hrcak.srce.hr/file/452567> (Pristupljeno 17.srpnja 2024).

⁴⁰HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, »Dopunske odredbe Hrvatske biskupske konferencije uz Zakonik kanonskog prava«, Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije, god. 1, br. 2, Zagreb, 1994., 7.

⁴¹Usp. Z. PAŽIN, Motuproprij „Spiritus Domini“ značenje i perspektiva , u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije* 149. (2021.), 3., 61.

netko došao do stupnja postavljenog akolita koji bi onda bio koordinator i voditelj ministrantske ili poslužiteljske skupine.⁴²

Tako da temeljno pitanje nije hoćemo li i kada ćemo postavljati žene u ove službe, nego hoćemo li i kada laike uopće postavljati u iste? Različiti su dari, a isti Duh;⁵ i različite službe, a isti Gospodin. (1 Kor 12, 4-5).

3. Antiquum ministerium

Apostolsko pismo u obliku motuproprija *Antiquum ministerium*, objavljeno je 10. svibnja 2021. godine, donosi važnost i ulogu kateheta za život partikularnih Crkava, te ustanovljuje službu kateheta. Katehete svoje mjesto u crkvenome životu imaju kroz cijelu povijest, njihova uloga i zadaća važna je za širenje i tumačenje Kristovih poruka. Crkva ističe kako su, kada je u pitanju partikularna zajednica, prvi katehete biskup i njegov prezbiterij. Njihova uloga i zadaća u naučavanju i tumačenju ne može naći svoju zamjenu, no od velike koristi za njihovo djelovanje je i pomoć vjernika laika, koji svojim životom i predanošću doprinose razvoju Crkve.⁴³ Laici postavljeni u službu katehete imaju jednaku odgovornost kao i prezbiteri, jer je njima povjerena zadaća naučavanja. Kateheta uvijek mora biti svjestan važnosti svojega poslanja, mora biti kompetentan na ispravan način donijeti kršćansku poruku svima, pristupiti svakom srcu.⁴⁴

Papa Franjo želi osnažiti službu kateheta i ovim motuproprijem potaknuti biskupe da u svojim mjesnim zajednicama pronađu ljude prokušanih vrlina koji su dostojni službe katehete. Isto tako naglašava kako je važno učiniti ovu službu što vidljivijom kako bi ona ostvarila svoj puni potencijal.

3.1. POVIJEST SLUŽBE KATEHETE U CRKVI

Kateheza je u crkvenoj praksi poznata od njezinih samih početaka, vidljiva je

⁴²Usp. Z. PAŽIN, Motuproprij „Spiritus Domini“ značenje i perspektiva, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije* 149. (2021.), 3., 61.

⁴³Usp. PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Antiquum ministerium*, (24. lipnja 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/antiquum-ministerium/> (Pristupljeno 16. srpnja 2024.)

⁴⁴Usp. B. MURIĆ, Zašto Crkva treba katehete?, u: *Bogoslovska smotra* 93. (2023.), 1., 10 -11.

već u Isusovom poučavanju apostola i mnoštva. U novozavjetnim spisima nailazimo na grčki pojam *kateheo*⁴⁵, ovaj pojam najviše je vidljiv u Pavlovim spisima i on ga rabi u kontekstu poučavanja nekoga. Označava usmeno svjedočenje, prenošenje i govor o kršćanskoj vjeri koja teži za time da Božja riječ što jače odjekne u srcu svakog slušatelja. Kateheza služi za produblјivanje prvoga navještaja, za daljnji odgoј i rast u vjeri.⁴⁶

Kateheza se nastavlja dalje razvijati i u postapostolskom vremenu, gdje počinje označavati razdoblje pouke, vezano uz primanje sakramenata inicijacije. Sveti Augustin rekao je kako se čovjeka u svemu može poučiti i naučiti, no jedino ga se katehizirati može u svjetlu objavljene božanske istine. Kroz srednji vijek, glavni oblik pouke bila je katehetska pouka i obiteljska kateheza. Sv. Toma Akvinski razlikuje nekoliko vrsta pouke u vjeri: pouka koja vodi obraćenju u vjeri, i nju biskup može povjeriti svakom vjerniku, zatim pouka za koju je zadužen svećenik, a to je ona u kojoj se uče temeljni razlozi vjere i razumijevanje sakramenata, nakon toga zadaća kumova je uputiti krštenika u način kršćanskog života, a posljednja pouka koja se odnosi na biskupa je poučavanje o otajstvima vjere i savršenosti kršćanskog života.⁴⁷

Katehetski pokret označava jedan snažni zaokret u povijesti kateheze i kateheta, kako s vremenom izbjeljuje slika o kršćanskom društvu i stvara se sve sekularnije raspoloženje, shvaća se kako i kateheza utemeljena na katekizmu, čistom učenju i prikupljanju pojedinih informacija, nema svoj puni potencijal i aktualnost. Dolazi se do zaključka kako bi kateheza trebala očitovati živo događanje. Takvom mišlju vodili su se teolozi i crkvena hijerarhija sve do Drugog vatikanskog koncila. On premda ne govori izravno o katehezi, daje jedan potpuno novi zamah katehetskoј pripravi. Kateheza Crkve mora očitovati sadržaj kršćanske vjere i života, kroz navještaj Kristovih otajstava, koji čovjeka trebaju osnažiti, da svoj život oblikuje iz pripadnosti Kristu i Crkvi.⁴⁸ „Sažeto rečeno, kateheza je svaki oblik služenja riječi Božjoj usmjerenog prema dozrijevanju kršćanske vjere osoba i zajednica.“⁴⁹

⁴⁵Grčki pojam *kateheo* ima dvojako značenje. Jedno je nekoga izvijestiti, obavijestiti, priopćiti, a drugo značenje je nekoga poučiti, uputiti u nešto, naučiti čemu.

⁴⁶Usp. A. T. FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osobe*, Glas Koncila, Zagreb, 2011., 10 – 12.

⁴⁷Usp. A. T. FILIPOVIĆ, *U službi zrelosti vjere i rasta osobe*, Glas Koncila, Zagreb 2011., 13 – 14.

⁴⁸Usp. *Isto*, 17 – 20.

⁴⁹*Isto*, 19.

Nakon Drugog vatikanskog sabora u fokus dolaze i katehete laici, koje se smatra autentičnim svjedocima vjere u svijetu. Javlja se potreba da se katehetu prizna kao autentičnu crkvenu službu koja bi se onda vrednovala u pastoralnim strukturama i projektima. Prilikom odabira i pripreme katehete, postoji potreba za većom formalizacijom i profesionalizacijom, zbog sve češće površnosti i improvizacije.⁵⁰

Noviji crkveni dokumenti koji govore o katehezi, smještaju je u evangelizacijsko djelovanje Crkve, a katehetu se gleda kao pastoralca sa specifičnom ulogom služenja riječi. Katehetu se tako promatra primarno kao evangelizatora svijeta. Njegova svrha je otkrivanje vjerskog smisla stvarnosti, promicanje zajedništva s Isusom Kristom, te oblikovanje vjerničke osobnosti. Kateheta mora biti prije svega učenik Isusa Krista, kako bi mogao postati učiteljem i druge voditi, mora biti osposobljen za teološko čitanje suvremenih problema, o onome što čovjeka zarobljava.⁵¹ Kateheta mora biti nošen biblijskim tekstom, na kojem onda može graditi svoj pristup stvarnosti u kojoj se nalazi, te tako vjerodostojno prikazivati Krista koji je punina Božje objave. Specifična uloga katehete je promicanje i pomaganje obraćenicima da odrastaju i sazrijevaju u vjeri. Kateheta je onaj koji odgaja osobnost Kristova učenika i budući da mu jedina djelatnost nije pouka, već čitav čovjekov život, mora biti spreman uhvatiti se u koštac sa svim životnim i egzistencijalnim problemima s kojima se on susreće.⁵²

3.2. PRIKAZ APOSTOLSKOG PISMA ANTIQUUM MINISTERIUM

Papa Franjo na početku ovoga motuproprija donosi ulomak iz Svetoga Pisma⁵³, u kojem je vidljivo kako se služba naučavanja, katehiziranja, može pronaći u samim početcima Crkve. Nadalje ističe kako su katehete u povijesti Crkve, uz prezbitere, imali važnu ulogu u prenošenju Kristove poruke, u evangelizaciji novih naroda. Njihovu zauzetost i aktivno sudjelovanje u životu Crkve prepoznao je i Drugi Vatikanski sabor, a nakon njega i brojne biskupske sinode i skupštine, te nebrojeno puno crkvenih

⁵⁰Usp. E. ALBERICH, Kateheza u kontekstu II. vatikanskog sabora i posaborskog razdoblja, u: *Kateheza*, 23 (2001), 3., 223 – 224.

⁵¹Usp. M. VIDOVIĆ, Uloga Biblije u oblikovanju duhovno – profesionalnog identiteta vjeroučitelja, u: *Kateheza*, 24 (2002.), 1., 8 – 9.

⁵²Usp. *Isto*, 10.

⁵³1 Kor 12, 28 -31

dokumenata.⁵⁴ Poslanje laika i njihovu kršćansku obvezu prenošenja Kristove poruke određuje i Zakonik kanonskog prava u kan. 225.

Papa ističe i mogućnost laičkog djelovanja na više razina, razlog njihovog prodomnijeg djelovanja leži upravo u društvenim i obiteljskim strukturama u kojima se nalaze, gdje mogu doći u kontakt s više osoba, te tako kvalitetnije širiti Evanđelje. Katehete trebaju biti osobe prokušanih vrlina, ljudi molitve i zajednice, koji će sudjelovati u cijelome procesu prenošenja vjere, od prvoga navještaja, pa sve do prihvaćanja prenesene poruke i primanja sakramenata. I sam Papa zaključuje u svojem motupropriju kako je vidljivo da je kroz povijest rasla svijest o važnosti laičkog djelovanja, posebice osoba koje naučavaju i prenose Evanđelje. „Stoga, nakon što sam razmotrio svaki aspekt, snagom apostolske vlasti uspostavljam laičku službu katehete.“⁵⁵

Na samome kraju Papa poziva biskupske konferencije i biskupe mjesnih crkava da stvarnom uspostave ovu službu katehete kako bi obogatili svoje mjesne zajednice. Da odrede načine odgoja i formacije kateheta, koji će u svojem životu imati sve one vrline koje Papa ističe kao važne u svojem motupropriju.

3.3. ANALIZA APOSTOLSKOG PISMA I NJEGOVA PRIMJENA UNUTAR CRKVE

Motuproprij *Antiquum ministerium* podijeljen je u tri cjeline, te odaje priznanje mnogobrojnim vjernicima laicima koji po cijelome svijetu služe kao katehete te tako prenose naslijeđe Crkve. Prva četiri broja prikazuju važnost službe katehete i ulogu katehete od prvih dana Crkve, pa sve do danas. Druga cjelina obuhvaća brojeve od pet do osam koji govore o značajkama katehetske službe, njezinoj naravi i identitetu. Zaključak ove cjeline je tekst samog ustanovljena katehetske službe. Posljednja treća cjelina, koja uključuje brojeve od devet do jedanaest, donosi zadaće Biskupskim

⁵⁴Usp. PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, Apostolsko pismo u obliku motuproprija *Antiquum ministerium*, u: *Služba Božja*, 61 (2021.), 3., 403 – 404.

⁵⁵PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Antiquum ministerium*, 4. srpnja 2021., Acta Apostolicae Sedis, 113. (2021.), 6., 532.

konferencijama da službu katehete učine stvarnom i prisutnijom u svojim mjesnim Crkvama.⁵⁶

U prvoj cjelini papa Franjo kroz prikaz katehetske povijesti i njezinog utemeljenja u Bibliji, želi istaknuti važnost ove službe. Poslanja koje je i sam Krist ostavio učenicima, da budu učitelji naroda. Specifičnost i važnost službe katehete očituje se kroz čitavu kršćansku povijest. Papin prikaz povijesti službe katehete i njezinog utemeljenja može se razumjeti iz perspektive čestog neshvaćanja i pastoralne zapostavljenosti ove službe. Gdje je Papina želja osvijestiti važnost onoga što Crkva posjeduje već stoljećima.⁵⁷

U motupropriju možemo jasno iščitati Papinu želju da se uspostavi katehetski ministerij, koji je otvoren svakom vjerniku, i muškarcu i ženi, na temelju krštenja, kao punopravno poslanje vjernika laika u izgradnji i preobrazbi Crkve. „Naglasak na laičkoj naravi službe istodobno je i jaka i slaba strana motuproprija. Dok se dokumentu s jedne strane priznaje temeljna vrijednost krštenja za poslanje (usp. AM 2), dotle se s druge strane daje povoda za hijerarhizirajuće, klerikalističko isticanje razlika u narodu Božjem, gdje se govori da pastiri trebaju i vjernicima laicima povjeravati službe kako bi surađivali u zajedničkom djelu.“⁵⁸ Iz takvoga pogleda proizlazi zaključak kako bi trebalo produbiti teologiju shvaćanja svih službi u Crkvi koje proizlaze krštenjem.

Nadalje motuproprij govori o osnovnim uvjetima koje treba imati vjernik laik kako bi mogao biti postavljen i vršiti službu katehete. Ističe se koliko je važna duboka vjera i ljudska zrelost, te sposobnost za bratsko zajedništvo, uz to važno je imati i odgovarajuću biblijsku, teološku i pastoralnu naobrazbu, a od velike je važnosti i spremnost na sudjelovanje s prezbiterima. Kriteriji koje donosi motuproprij važna su smjernica Biskupskim konferencijama, koje prema njegovoj odredbi moraju oživiti službu katehete u svojim mjesnim Crkvama. Ovi kriteriji mogu pomoći prilikom odabira kandidata za službu, te u pripremi njihove formacije. Ovi kriteriji su načelno

⁵⁶Usp. A. T. FILIPOVIĆ, Katehetsko – pastoralne i ekleziološke perspektive motuproprija Antiquum ministerium pape Franje, u: *Bogoslovska smotra*, 93 (2023.), 1., 18.

⁵⁷Usp. *Isto*, 19.

⁵⁸A. T. FILIPOVIĆ, Katehetsko – pastoralne i ekleziološke perspektive motuproprija Antiquum ministerium pape Franje, u: *Bogoslovska smotra*, 93 (2023.), 1., 21 – 22.

izdvojeni, no uvijek ih je potrebno dodatno produbiti i prilagoditi potrebama mjesnih Crkava.⁵⁹

Antiquum ministerium imao je dakako i svoje prethodnike u povijest no niti jedan dokument nije definirao službu katehete kao ministerij. Neki od dokumenata su *Catechesi tradendae*⁶⁰ pape Ivana Pavla II., zatim njegova enciklika *Redemptoris missio*⁶¹, ali i Zakonik kanonskog prava.

Papa Franjo ovim motuproprijem dao je veliko priznanje nebrojenom mnoštvu vjernika koji služe Crkvi kao katehete već mnoge godine. Institucionalizacija službe katehete smatra se i kao doprinos ekleziologiji zajedništva i služenja, ali i obnovi Crkve u duhu sinodalnosti, koja je prožeta pluralizmom crkvenih službi. Ovim motuproprijem želi se nastaviti obnova Crkve koju papa Franjo provodi otkako je izabran, a to je Crkva za siromašne, misijska Crkva i Crkva koja je posvećena služenju, a sve te perspektive i mogućnosti djelovanja on otkriva upravo u katehetama.⁶² Ako se upitamo o razlogu zbog kojeg papa uvodi ovu službu, vjerujemo da on može biti izrazito misijske naravi. Promatrajući misijske krajeve znamo da je tamo služba kateheta vrlo važna, jer neke zajednice nemaju pristup svećeniku, tako da su katehete oni koji sačinjavaju cijeli liturgijski život takvih zajednica, osim onog sakramentalnog dijela.⁶³

Kako bi dao poticaj Biskupskim konferencijama da u svojim mjesnim Crkvama počnu prakticirati uvođenje kateheta u službu, Papa je i sam postavio katehete iz brojnih zemalja, uz obred koji je priredio Dikasterij za bogoštovlje i disciplinu sakramenata. Dikasterij ističe kako se obred može prilagoditi prilikama i vremenu u kojem se zajednica nalazi, a mjesni ordinarij je onaj koji odlučuje kako provoditi te odredbe. Svaka država ima svoje specifičnosti i negdje će se motuproprij lakše primjenjivati negdje teže, no važno je naći načine kako tu službu učiniti aktualnom. Crkva u

⁵⁹Usp. *Isto*, 22 -23.

⁶⁰IVAN PAVAO II., *Catechesi tradendae. Apsotolska pobudnica o vjerskoj pouci u naše vrijeme* (16. listopada 1979.) Zagreb, 1994.

⁶¹IVAN PAVAO II., *Redemptoris missio. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe* (7. prosinca 1990.), Zagreb, 1991.

⁶²Usp. A. T. FILIPOVIĆ, Katehetsko – pastoralne i ekleziološke perspektive motuproprija *Antiquum ministerium* pape Franje, u: *Bogoslovska smotra*, 93 (2023.), 1., 32 – 33.

⁶³Usp. Z. PAŽIN, Apostolsko pismo pape Franje *Antiquum ministerium*, u: *Vjesnik Dakovačko – osječke nadbiskupije*, 149 (2021.), 7 – 8., 53.

Hrvatskoj svoju katehezu pokriva većinom dobrovoljnim djelovanjem vjeroučitelja i manjeg broja kateheta.⁶⁴ S praksom tih službi ne treba se žuriti, važno je razmotriti, prije svega koje su potrebe naše mjesne Crkve za postavljanjem ljudi u takvu službu, potrebno je odrediti strategiju razvoja laičkih službi, jer moramo biti svjesni kako su takve službe ozbiljna stvar. Drugo što možemo primijetiti je kako još uvijek nemamo sustavno posložene ni one službe koje se privremeno dodjeljuju nekim laicima, poput čitača, izvanrednog djelitelja pričesti i tako dalje. Naglasak treba za početak staviti na uređenje postojećih propisa, kako bi onda mogli implementirati nove.⁶⁵

„Motuproprijem *Antiquum ministerium* dobili smo jasan i nedvosmislen poticaj da se snažnije moramo zauzeti za katehete, da se služba kateheta uistinu uspostavi, da ona zaživi, ali da se u tome svemu ne zaboravi – to je na onima koji su odgovorni i »prvi katehete u svojim biskupijama« (AM 5) – na život samih kateheta: oni nisu volonteri, ali su spremni s ljubavlju i svoj život položiti kao mučenici, kako svjedoči povijest i kako stoji u motupropriju.“⁶⁶

4. Traditionis custodes

Apostolsko pismo u obliku motuproprija *Traditionis custodes*, objavljeno 16. lipnja 2021. godine, donosi uređenje slavljenja tradicionalne mise. Papa Franjo donosi ovu uredbu, na tragu svojega prethodnika pape Benedikta XVI. koji je svojim motuproprijem *Summorum Pontificum*⁶⁷, regulirano i uredio pojedine stavke slavljenja tradicionalne mise. Iako se njihova stajališta po tome pitanju razlikuju, želja je zajednička, osigurati zajedništvo unutar Crkve. Često su kroz povijest dolazile razmirice upravo zbog različitog poimanja reformi, prihvaćanja novih stvari i napretka Crkve u skladu s vremenom. Javlja se pojedine struje koje teško prihvaćaju promjene te unose, makar i nesvjesno, razdor unutar crkvenih zbivanja, upravo iz tog razloga Papa je

⁶⁴Usp. A. T. FILIPOVIĆ, Katehetsko – pastoralne i ekleziološke perspektive motuproprija *Antiquum ministerium* pape Franje, u: *Bogoslovska smotra*, 93 (2023.), 1., 35 – 36.

⁶⁵Usp. Z. PAŽIN, Apostolsko pismo pape Franje *Antiquum ministerium*, u: *Vjesnik Dakovačko – osječke nadbiskupije*, 149 (2021), 7 – 8., 54.

⁶⁶B. MURIĆ, Zašto Crkve treba katehete?, u: *Bogoslovska smotra*, 93 (2023.), 1., 13.

⁶⁷*Summorum pontificum* motuproprij je pape Benedikta XVI. objavljen 7. srpnja 2007. godine. Njime papa Benedikt XVI. daje veće slobode prilikom slavljenja tradicionalne mise. Uz obrazloženje kako je njegov postupak potaknut željom postizanja unutarnjeg pomirenja u krilu Crkve.

potaknut dodatno urediti odredbe oko slavljenja tradicionalne mise, kako bi se razdori izbjegli i sveli na minimum.

Papa Franjo čiji pontifikat odiše željom da Crkva ide u korak s vremenom, često ostavlja dojam da se protivi tradicionalnim oblicima crkvene prakse, no iz njegovog pristupa i govora možemo uvidjeti kako tome i nije tako, on je vrlo svjestan važnosti tradicije za Crkvu, ostavštine i bogatstva koje ta tradicija neminovno nosi sa sobom, ali i važnosti otvoriti se svijetu i pronaći nove modele pristupa čovjeku i njegovom duhovnom aspektu.

4.1. POVIJESNI PRESJEK SLAVLJENJA TRADICIONALNE MISE

Prvi izvor povijesti Mise očigledno je izvještaj s Isusove Posljednje večere. Kršćanska liturgija postoji upravo zato, jer nam je naš Gospodin naložio da činimo ono što je i On činio, Njemu na spomen. Najraniji i najdetaljniji prikaz Euharistije nalazimo u 11.-om poglavlju Prve poslanice Korinćanima (1 Kor, 11, 23 -25). Naš Gospodin je uzeo kruh, zahvalio, blagoslovio ga i razlomio, te dao svojim apostolima da ga jedu; tada je uzeo čašu vina, ponovno zahvalio izrekao nad njome riječi Ustanovljenja, te im dao da piju iz nje.

Saznanja o detaljima liturgije povećavaju se od vremena Otaca pa nadalje. Primjećuje se postupan i prirodan razvoj molitvi i obrazaca, ali i samih liturgijskih čina.⁶⁸ Tradicionalna Misa predstavlja liturgijski oblik kojega pronalazimo u Poslanicama, Djelima apostolskim, te u Evanđeljima.

Opća jednoličnost u slavljenju obreda nije postojala u prva dva stoljeća. Jedina knjiga za koju sa sigurnošću možemo ustvrditi da se rabila u liturgiji bila je Biblija, a Misne molitve su bile improvizirane. Malo je toga što bismo mogli opisati kao obred u onom smislu kako to shvaćamo danas.⁶⁹ Većina misnih obreda izrasla je prirodno iz ovih posve praktičnih čina. Stoga je posve je lako razumjeti kako su poredak, kao i općeniti obris službe, gotovo nesvjesno vremenom postali ustaljenima. Tijek povijesti odigrao je ključnu ulogu u slavljenju liturgije.

⁶⁸Usp. *Kratka povijest rimske Mise*, (20. svibnja 2014.), u: <https://tradicionalnamisa.com/kratka-povijest-rimske-mise/> (Pristupljeno 18. srpnja 2024.)

⁶⁹Usp. *Isto*.

Broj vjernika nakon progona se povećava, a prilozima za građenje i opremanje crkava rezultirali su obogaćivanjem liturgijskog posuđa i ruha, paralelno tomu, razvijali su se i liturgijski obredi. Zapadne crkve, sve do osmog stoljeća nisu koristile Rimski obred jer je on bio obred grada Rima, možemo reći da je svaki kraj imao svoj obred.

Pontifikat sv. Grgura označava epohu u povijesti Rimske mise, koju je u svakoj važnijoj značajki sačuvao u stanju kakvo nam je i danas poznato. Misao kojom se sveti Grgur vodio bila je vjernost tradiciji koja mu je predana. „Reforma koju je provodio sastojala se od pojednostavljenja i bolje rasporedbe postojećeg obreda. Red Mise kakvoga nalazimo u Misalu sv. Pija V. iz 1570., osim neznatnih dodataka i proširenja, vrlo se blisko podudara s Redom mise kakvoga je ustanovio sv. Grgur.“⁷⁰

Od ranog srednjeg vijeka pa nadalje, malo se toga mijenjalo, to je bila sveta tradicija u koju se nitko nije usudio dirati osim u nekim nevažnim detaljima. Tiha misa predstavlja je ustvari relativno kasni oblik skraćivanja. Sve do srednjeg vijeka, Misa se nije služila više od jednom dnevno. Svaka Misa je promatrana kao pomirbena žrtva koja ima određenu vrijednost pred Bogom; te su stoga dvije Mise dvostruko vrijednije od jedne. Tako se razvio običaj prikazivanja svake Mise na određenu nakanu, kao i prihvaćanje pripadajuće naknade. Umnožavanje broja Misa dovelo je do građenja mnogih oltara u crkvama, gdje bi mnogi svećenici istovremeno slavili Misu.⁷¹ Širenje tiskarskih strojeva odigralo je izrazito važnu ulogu u liturgijskoj standardizaciji, Rimskog misala. Misal sv. Pija V. je sastavljen i objavljen 1570. u poslušnosti Ocima Tridentskog sabora, a koristi se i danas tamo gdje se slavi Tridentska ili Tradicionalna misa.

Tridentski sabor (1545-1563.) je želio da se Rimska misa svugdje slavi na jednak način. Na osamnaestoj sjednici, Sabor je imenovao komisiju koja će proučiti Misal, preispitati ga i obnoviti „prema običajima i obredima Svetih otaca“. Misal koji je promulgirao sv. Pio V. je djelo Tridentskog sabora, premda je Sabor zaključen prije nego što je komisija dovršila svoj zadatak. Po prvi puta u 1570 godina povijesti Crkve dogodilo se da neki koncil ili papa koristi svoje ovlasti kako bi odredio i nametnuo cjelovit obred Mise.

Sve od reforme pape sv. Pija V. postojale su određene revizije, no sve do promjena koje su uslijedile nakon Drugog vatikanskog sabora, nikada nisu imale nekog velikog

⁷⁰*Kratka povijest rimske Mise*, (24. lipnja 2014.), u: <https://tradicionalnamisa.com/kratka-povijest-rimske-mise/> (Pristupljeno 18. srpnja 2024.)

⁷¹Usp. *Isto*.

značaja. „No ipak, tradicija Istočne i Zapadne Crkve koja je bila neprekinuta preko 1600 godina, tj. da se Euharistijska liturgija nikada ne smije podvrgnuti radikalnim promjenama prekinuta je 1970., kada je izdan novosastavljen Misal pape Pavla VI., odnosno Novi red Mise, koji je objavljen 1969.“⁷²

4.2. SUMMORUM PONTIFICUM

Nakon Drugog vatikanskog koncila i velike liturgijske reforme kojom se dokinulo slavljenje tradicionalne mise i ograničila uporaba Misala iz 1962. Javlja se potreba za uređenjem povlastica koje su ostale pojedinim zajednicama da salve tradicionalnu misu. Takvo uređenje, radi uspostave što većeg jedinstva u Crkvi, proveo je i papa Benedikt XVI. svojim motuproprijem *Summorum pontificum*. U svojem motupropriju Papa daje dozvolu da se mise slave prema misalu iz 1962. Mise može slaviti svaki svećenik, u dan koji želi, izuzev svetog trodnevlja, i to bez ikakve dozvole, od strane biskupa ili Apostolske stolice. Papa potiče da se u župama u kojima postoje skupine vjernika privrženih tradicionalnoj misi održavaju češće liturgijska slavlja prema starom obredu, kakao bi se zadovoljila duhovna potreba vjernika. Dopušta slavljenje tradicionalne mise svakoga dana u tjednu, čak i nedjeljom. Dozvoljava se i uporaba starog obrednika prilikom podjele sakramenata. Biskupe se poziva da svojim vjericima omoguće ovakav oblik slavljenja mise, ali i drugih obreda.⁷³

„Osim toga, cilj ovih sadašnjih normi jest osloboditi biskupe od obveze da uvijek iznova procjenjuju kako odgovoriti na različite situacije.“⁷⁴ Papa odgovara i na mogućnost određenih nereda zbog ovolike slobode uporabe misala iz 1962., tumačeći kako slavlje prema ovome misalu zahtjeva određenu liturgijsku formaciju i dobro poznavanje latinskog jezika, ističući kako se s takvim kompetencijama svećenika ne susrećemo često, te zbog toga ne bi trebalo biti ni problema da će ovaj tradicionalni oblik nadvladati obnovljenu liturgiju. Ističe nadalje Papa kako nema nikakvog protuslovlja između novog i starog izdanja Rimskog misala, ono što je sveto bilo prijašnjim naraštajima, sveto je i današnjim generacijama, te ne može nikako biti štetno.

⁷²Kratka povijest rimske Mise, (20. svibnja 2014.), u: <https://tradicionalnamisa.com/kratka-povijest-rimske-mise/> (Pristupljeno 17. srpnja 2024.)

⁷³Usp. BENEDIKT XVI., Apostolsko pismo, *Summorum pontificum*, 7. srpnja 2007., KS, Zagreb, 2009., 5 – 12.

⁷⁴*Isto*, 18.

Podsjeća na kraju kako je važno imati svijesti da se ne smije isključivati ni obnovljena liturgija, jer bi to rezultiralo odbacivanjem i Dugog vatikanskog koncila, a takvo odbacivanje značilo bi razdor između zajednice i sveopće Crkve.⁷⁵

4.3. PRIKAZ APOSTOLSKOG PISMA TRADITIONIS CUSTODES

Motuproprij u svojem uvodu podsjeća kako je želja za uređenjem liturgijskih oblika, koji koriste Rimski misal iz 1962. godine, potaknuta zajedništvom i brigom Apostolske Stolice o onima koji su ostali privrženi slavljenju liturgije po starom obredu. Papa Franjo osvrće se na svoje prethodnike svetog Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. koji su iz istih razloga provodili brigu o primjeni starih liturgijskih oblika. Svojim motuproprijem želi dodatno istaknuti određene smjernice, kako bi biskupima bilo olakšano provoditi nadzor nad skupinama vjernika koji slave liturgiju po tradicionalnom obredu.⁷⁶

Naglašava se važnost sklada liturgijskih knjiga s Drugim vatikanskim koncilom. Zatim dužnost i obveza dijecezanskog biskupa da u svojoj mjesnoj crkvi, ako to smatra prikladnim i potrebnim, odobri uporabu Rimskog misala iz 1962. godine, te jedino on ima mogućnost takvih odredbi. Biskup je isto tako dužan provoditi izvide nad takvim skupinama, ukoliko postoje već u njegovoj biskupiji, bdjeti nad njima, omogućiti im adekvatan prostor na kojem mogu slaviti Euharistiju i odrediti točne dane u koje se može slaviti. Potrebno je imenovati i svećenika koji će kao biskupov delegat pratiti pojedine skupine vjernika. Takav svećenik mora biti obogaćen znanjem latinskog jezika i razumijevanjem slavljenja tradicionalne mise kao i velikim osjećajem crkvenog zajedništva.⁷⁷

Biskup je nadalje dužan provjeriti duhovnu korist osnovanih zajednica, te odlučiti hoće li ih ukinuti ili ne. Uz pozvan je pobrinuti se da se nove skupine više ne osnivaju.

⁷⁵Usp., *Isto*, 19 -21.

⁷⁶Usp. PAPA FRANJO, *Traditionis custodes*, (22. srpnja 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/traditionis-custodes/> (Pristupljeno 16. srpnja 2024.)

⁷⁷Usp. PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Traditionis custodes*, 6. kolovoza 2021., *Acta Apostolicae Sedis*, 113. (2021.), 8., 794 – 796.

Svećenici koji slave tradicionalnu misu, moraju od biskupa dobiti ovlaštenje da mogu i dalje vršiti te čine. Novozaređeni svećenici ako žele slaviti tradicionalnu misu moraju biskupu podnijeti zamolbu, koju on zatim treba proslijediti Apostolskoj Stolici.⁷⁸

4.4. ANALIZA APOSTOLSKOG PISMA I NJEGOVA PRIMJENA UNUTAR CRKVE

Kao što možemo vidjeti veća je odgovornost, prema motupropriju, stavljena na biskupe, oni su dužni voditi računa o skupinama koje slave tradicionalnu misu, te voditi računa da ne isključuju legitimitet koncilskih reformi. Neke zajednice, koje slave tradicionalnu misu prema Misalu iz 1962. godine, sklone su odbacivanju liturgijske reforme, ali i samog Drugog vatikanskog koncila, tvrdeći kako je upravo on izdao tradiciju i prvu Crkvu.⁷⁹ Papa, ovim motuproprijem, na tragu svojih prethodnika, koji su dopustili veću uporabu Misala iz 1962. godine, ima eklezijalnu nakanu ponovne uspostave jedinstva u Crkvi. Upute koje su dane biskupima kako postupati prema takvim zajednicama vode se dvama načelima: prije svega biskupi se trebaju pobrinuti za dobro onih vjernika koje takav obred ispunja i koji slave takav obred, te kojima će trebati određeno vrijeme da se vrate rimskom obredu, druga važna stavka koju trebaju shvatiti kao veliku zadaću je ne dopuštati osnivanje novih zajednica, koje su kako kaže Papa, više vezane uz želje pojedinih prezbitera nego li uz stvarne potrebe vjernika.⁸⁰

Motuproprij navodi kako se župne crkve ne mogu koristiti za slavljenje tradicionalne mise, razlog tome je želja da se pokaže kako slavljenje tradicionalne mise nije dio svakodnevnog života župne zajednice. Dikasterij za bogoštovlje i stegu sakramenata u svojim tumačenjima ovih propisa, navodi kako se u nedostatku adekvatnog prostora,

⁷⁸Usp. *Isto*.

⁷⁹Usp. *Papa Franjo objavio nove odredbe o uporabi Rimskog misala iz 1962.*, (16. srpnja 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/papa-franjo-objavio-nove-odredbe-o-upotrebi-rimskog-misala-iz-1962/> (Pristupljeno 16. srpnja 2024.)

⁸⁰Usp. *Pismo Svetog Oca Franje biskupima cijeloga svijeta kojim predstavlja motuproprij Traditionis custodes*, (22. srpnja 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/dokumenti/pismo-svetoga-oca-franje-biskupima-cijeloga-svijeta-kojim-predstavlja-motuproprij-traditionis-custodes-o-uporabi-rimske-liturgije-koja-je-prethodila-obnovi-iz-1970-godine/> (Pristupljeno 16. srpnja 2024.)

može učiniti ustupak i slaviti tradicionalna misa u župnoj Crkvi, ali ne u isto vrijeme kao i druge pastoralne aktivnosti, niti se smije umetati u raspored župnih misa.⁸¹

Nadalje pitanja postavljena Dikasteriju ticala su se korištenja predkoncilskog misala za sakramente, prije svega misli se na *Rituale Romanum Pontificale Romanum*. *Rituale* (Obrednik) bi bilo moguće koristiti u onim župama koje slave liturgiju prema tradicionalnom obredu, no *Pontificale* (Pontifikal) nikako nije dopušteno koristiti, jer oni su vezani uz biskupovu službu. Još jedno od pitanja tiče se koncelebracije, koju odbijaju vršiti svećenici koji slave obred prema Misalu iz 1962., tu je biskup dužan svećenika pozvati da sudjeluje u koncelebraciji i dati mu određeno vrijeme da izrazi svoje mišljenje, ovo koncelebriranje posebno se tiče mise posvete ulja na Veliki četvrtak.⁸²

Što se tiče liturgijskih tekstova i njihove uporabe iz staroga misala, ona je dopuštena. U starom misalu sadržani su i tekstovi liturgijskih čitanja. Liturgijska čitanja moraju biti na narodnom jeziku. Nije dopušteno da se objavljuju lekcionari na narodnom jeziku koji bi sadržavali ciklus čitanja propisan prema starom misalu.⁸³

Apostolska stolica mora autorizirati odobrenje koje je dao biskup pojedinom svećeniku za slavljenje tradicionalne mise, razlog tome je želja Apostolske stolice, ne da ograničava biskupa u njegovom vršenju pastirske službe, nego da daje određenu dodatnu snagu biskupovim odobrenjima, sve s ciljem provođenja zahtjeva koje donosi motuproprij. Biskup isto tako može dati i odobrenje za slavljenje tradicionalne mise na određeno vrijeme kako bi se mogla provesti provjera korisnosti takvih liturgijskih slavlja za zajednicu.⁸⁴

U našim krajevima slavljenje tradicionalne mise nije toliko rašireno, no u zapadnim zemljama ova liturgijska slavlja su češća. Razlozi priklanjaju tradiciji javljaju se zbog problema oko primjene i provedbe Drugog vatikanskog koncila, gdje su pojedini

⁸¹Usp. *Sveta Stolica o nejasnoćama vezanim uz motuproprij Traditionis custodes*, (18. prosinca 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/sveta-stolica-o-nejasnocama-vezanih-uz-motuproprij-traditionis-custodes/> (Pristupljeno 16. srpnja 2024.)

⁸²Usp. *Sveta Stolica o nejasnoćama vezanim uz motuproprij Traditionis scustodes*, (18. prosinca 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/sveta-stolica-o-nejasnocama-vezanih-uz-motuproprij-traditionis-custodes/> (Pristupljeno 16. srpnja 2024.)

⁸³Usp. *Isto*.

⁸⁴Usp. *Isto*.

svećenici od liturgiji učinili svoje programe zabave, u kojima su izmijenili cijeli sadržaj mise kako bi se dodvorili pojedinim skupinama ljudi. Gledajući te zloporabe razumljivo je onda da se određeni ljudi priklanjaju tradicionalnom obliku, no zabrinjavajuće je što se ide do te mjere da se odbacuje u potpunosti Dugi vatikanski koncil i njegove odredbe. Papina je dužnost da povede računa i ograniči bilo koji vid ekstremnog okretanja prema tradicionalnom, ali i prema obnovljenom slavljenju mise, kako bi se izbjegle krajnosti i kako bi se dovelo do pomirenja i zajedništva unutar tijela Crkve.⁸⁵

⁸⁵Usp. Z. PAŽIN, Apostolsko pismo pape Franje Traditionis custodes, u: *Vjesnik Đakovačko - osječke nadbiskupije*, 149 (2021), 9., 35.

Zaključak

Kroz ovaj rad imali smo priliku na sažet način upoznati se sa liturgijskim promjenama koje je donio papa Franjo. Proglasom ova četiri motuproprija želio je staviti naglasak na važnost uključenosti zajednice u život Crkve. Pomaknuti institucionaliziranu i centraliziranu sliku Crkve, davši veće ovlasti u pojedinim pitanjima Biskupskim konferencijama. Upravo takav pomak vidjeli smo u motupropriju *Magnum principium* gdje im je dana velika ovlast.

Papa Franjo kroz svoje liturgijske promjene želio je uključiti što veći dio zajednice u život Crkve. To je vidljivo i kroz podjele službi akolitata i lektorata, koje su od sada omogućene svim vjernicima laicima, muškarcima i ženama. Svoje bogatstvo životu Crkve i širenju njezinih vidika daju uvelike katehete, koju su smatra i sam Papa, bile u određenom dijelu zapostavljene i njihova uloga se nije smatrala toliko važnom. No uvođenjem u ministerijalnu službu, daje im se određeno dostojanstvo i priznaje njihov rad na promicanju Kristovih poruka, te njihovoj ponajprije misijskoj djelatnosti.

Motuproprij koji je možda najviše uzburkao određene struje unutar Crkve je sigurno *Traditionis custodes* kojim je papa Franjo proveo možda jednu od svojih najrestriktivnijih odredbi. Gdje ograničava slavljenje tradicionalne mise vrlo oštro, dokinuvši sve povlastice koje je takav oblik slavljenja liturgije imao u pontifikatu pape Benedikta XVI.

Papine odluke sigurno u pojedinim krugovima Crkve ne nailaze na odobravanje, toga je svjestan i sam papa, zbog toga i naglašava kako je potrebno ostaviti dovoljno vremena da se vjernici i službenici prilagode novim odredbama. Ali inzistira na njihovoj provedbi kako bi Crkva krenula jednim novim putem.

Nama na kraju ostaje pitanje kako je i na koji način naša mjesna crkva spremna prihvatiti ove promjene? Ima li mogućnosti i potreba za primjenu papinih odredbi? Vjerujemo da će vrijeme pokazati svoje potrebe i iznaći odgovore na ova pitanja.

Bibliografija

Crkveni izvori

CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM IV, »Can. 5«, Conciliorum Oecumenicorum Decreta, (a cura di Giuseppe ALBERIGI – Giuseppe L. DOSSETTI – Perikles-P. JOANNOU – Claudio LEONARDI – Paolo PRODI), Bologna, 2002.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, »Dopunske odredbe Hrvatske biskupske konferencije uz Zakonik kanonskog prava«, Službene vijesti Hrvatske biskupske konferencije, god. 1, br. 2, Zagreb, 1994.,

Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jerusalem«, Zagreb, 1996.

PAPA BENEDIKT XVI., Apostolsko pismo, *Summorum pontificum*, (7. srpnja 2007.), Zagreb, 2009.

PAPA BENEDIKT XVI., Pobudnica, *Verbum Domini – Riječ Gospodnja*. Postsinodalna apostolska pobudnica Svetoga Oca Benedikta XVI. biskupima, svećenicima, posvećenim osobama i vjernicima laicima o Riječi Božjoj u životu i u poslanju Crkve, Zagreb, 2011.

PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Traditionis custodes*, Vatikan, 6. kolovoza 2021., Acta Apostolicae Sedis, 113. (2021.), 8., Vatikan, 2021., 793 – 796.

PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Antiquum ministerium*, Vatikan, 4. srpnja 2021., Acta Apostolicae Sedis, 113. (2021.), 6., Vatikan, 2021., 527 – 533.

PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Magnum principium*, Vatikan, 6. kolovoza 2017., Acta Apostolicae Sedis, 111. (2017.), 10., Vatikan, 2017., 967 – 970.

PAPA FRANJO, Apostolsko pismo, *Spiritus Domini*, Vatikan, 7. veljače 2021., Acta Apostolicae Sedis, 113. (2021.), 2., Vatikan, 2021., 169 – 170.

PAPA FRANJO, Pobudnica, *Amoris laetitia – Radost ljubavi*. Posinodalna apostolska pobudnica o ljubavi u obitelji, Zagreb, 2017.

PAPA IVAN PAVAO II., Enciklika, *Redemptori smissio*. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe, (7. prosinca 1990.), Zagreb, 1991.

PAPA IVAN PAVAO II., Pobudnica, *Catechesi tradendae*. Apostolska pobudnica o vjerskoj pouci u naše vrijeme, (16. listopada 1979.), Zagreb, 1994.

Red čitanja, Svetačka čitanja, Zagreb, 1991.

Rimski pontifikal obnovljen prema odluci svetog ekumenskog sabora Drugog vatikanskog, a proglašen vlašću pape Pavla VI. Službe u Crkvi, ređenja, posvete, zavjetovanja, Zagreb, 1988.,

Zakonik kanonskog prava, Zagreb, 1988.

Knjige

FILIPOVIĆ, Ana Thea, *U službi zrelosti vjere i rasta osobe, Zagreb, 2011.*

PAŽIN, Zvonko, *Liturgijska sakramentologija, Đakovo, 2018.*

Članci

ALBERICH, Emilio, Kateheza u kontekstu II. vatikanskog sabora i posaborskog razdoblja, u: *Kateheza*, 23 (2001.), 3., 217 – 226.

BOLJAT, Lucija, Povijesno-pravni vid stalne službe čitača i akolita (Kan. 230, §1), u: <https://hrcak.srce.hr/file/452567>, 129 – 144.

DEVETAK, Vojko, Obredi svetog susreta, u: *Služba Božja*, 23 (1983.) 4., 290 – 300.

FILIPOVIĆ, Ana Thea, Katehetsko – pastoralne i ekleziološke perspektive motuproprija Antiquum ministerium pape Franje, u: *Bogoslovska smotra*, 93 (2023.), 1., 17 – 38.

HRANIĆ, Đuro, Dostojanstvo i poslanje žene, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 123 (1995.) 9., 393.

MARKOVIĆ, Ilija, Izmjene kanona Zakonika kanonskog prava iz 1983.: od motu proprija ad tuendamfidem do motu proprija Magnum principium, u: *Vrhbosnensia*, 22 (2018.) 1., 117- 151.

MURIĆ, Branko, Zašto Crkva treba katehete?, u: *Bogoslovska smotra*, 93 (2023.), 1., 9 – 13.

PARLOV, Mladen, Žena i ženidba u misli crkvenih otaca 4. i 5. stoljeća, u: <https://hrcak.srce.hr/en/file/349344>, 21 – 36.

PAŽIN, Zvonko, Apostolsko pismo pape Franje Antiquum ministerium, u: *Vjesnik Đakovačko – osječke nadbiskupije*, 149 (2021.), 7 – 8., 52 – 54.

PAŽIN, Zvonko, Apostolsko pismo pape Franje Magnum principium, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145 (2017.), 11., 9 -12.

PAŽIN, Zvonko, Motuproprij „Spiritus Domini“ značenje i perspektiva , u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 149 (2021.), 3., 58 – 61.

PAŽIN, Zvonko, Motuproprij Traditionis custodes, u: *Vjesnik Đakovačko - osječke nadbiskupije*, 149 (2021), 9., 32 – 35.

PAŽIN, Zvonko, Pismo pape Franje kardinalu Sarahu, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145 (2017.), 12., 72 – 73.

PAŽIN, Zvonko, Službe i redovi: akolitat, u: *Vjesnik, Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 145 (2017.), 9., 50 – 51.

VIDOVIĆ, Marinko, *Uloga Biblije u oblikovanju duhovno – profesionalnog identiteta vjeroučitelja*, u: *Kateheza*, 24 (2002.), 1., 5 – 35.

VOLAREVIĆ, Domagoj, O svrhovitosti i značenju liturgijskih knjiga, u: *Služba Božja*, 59 (2019.) 2., 216 -219.

Elektronski izvori

Kratka povijest rimske Mise, (20. svibnja 2014.), u:
<https://tradicionalnamisa.com/kratka-povijest-rimske-mise/>

Motuproprij Spiritus Domini o pristupanju žena lektoratu i akolitatu. (11. studenoga 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/dokumenti/spiritus-domini/>

Nadbiskup Roche o odgovornosti biskupskih konferencija u prevodenju liturgijskih tekstova, (22. listopada 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/nadbiskup-roche-o-odgovornosti-biskupskih-konferencija-u-prevodenju-liturgijskih-tekstova/>

Papa Franjo objavio nove odredbe o uporabi Rimskog misala iz 1962., (16. srpnja 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/papa-franjo-objavio-nove-odredbe-o-upotrebi-rimskog-misala-iz-1962/>

Papa FRANJO, *Antiquum ministerium*, (24. lipnja 2021.), u:
<https://ika.hkm.hr/novosti/antiquum-ministerium/>

Papa FRANJO, *Spiritus Domini*, (10. siječnja 2021.) u:
https://www.vatican.va/content/francesco/hr/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20210110_spiritus-domini.html

Papa FRANJO, *Traditionis custodes*, (22. srpnja 2021.), u:
<https://ika.hkm.hr/novosti/traditionis-custodes/>

Pismo Svetog Oca Franje biskupima cijeloga svijeta kojim predstavlja motuproprij Traditionis custodes, (22. srpnja 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/dokumenti/pismo-svetoga-oca-franje-biskupima-cijeloga-svijeta-kojim-predstavlja-motuproprij-traditionis-custodes-o-uporabi-rimske-liturgije-koja-je-prethodila-obnovi-iz-1970-godine/>

Sveta Stolica o nejasnoćama vezanim uz motuproprij Traditionis custodes, (18. prosinca 2021.), u: <https://ika.hkm.hr/novosti/sveta-stolica-o-nejasnocama-vezanih-uz-motuproprij-traditionis-custodes/>